

Complexnummer: 515444

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Kerkcomplex

Aantal complexonderdelen

3

Monumentnummers van complexonderdelen

515445, 515446, 515447

Woonplaats

Koarnjum

Gemeente

Leeuwarden

Provincie

Fryslân

Locatie van het hoofdobject

De Wier 7, 9056 PM te Koarnjum

Complexomschrijving

Inleiding

Het complex behorende tot de KERK van Cornjum bestaat uit drie objecten, te weten: de kerk, het hekwerk en het baarhuisje.

De kerk staat op een vrij lage terp ten zuidwesten en enigszins afzijdig van de huidige dorpsbebouwing. In ruimtelijke opzicht ligt het complex nabij Martenastate. Volgens de historische overlevering is de kerk oorspronkelijk gesticht door de familie Martena. Het kerkgebouw ligt op een ruim kerkhof met een dichte windsingel. De huidige kerk is in 1873 in Eclectische bouwtrant gebouwd naar ontwerp en onder toezicht van de architect Foppe Brouwer uit Cornjum, door de aannemer G.P. Keuning uit Ternaard. De nieuwbouw verving een middeleeuwse kerk met gebruikmaking van de oude fundamenteën. Het Neo-classicistische toegangshek dateert vermoedelijk uit de bouwtijd.

Aan het oostelijke kerkpad, buiten het kerkhof, staat het eenvoudige baarhuisje.

Het kerkhof heeft geen bijzondere aanleg. De grafmonumenten, die op een enkele uitzondering na alle van na 1831 dateren, zijn van lokaal belang. De bedoelde uitzonderingen zijn twee 17de-eeuwse zerken, die zijn herplaatst en mogelijk afkomstig zijn uit de kerk.

Waardering

Het complex van de kerk te Cornjum is van algemeen cultuurhistorische en bouwhistorische waarde:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- vanwege de structurele een visuele gaafheid in relatie tot de dorps- en landschappelijke omgeving,
- vanwege de bijzondere betekenis van het object in relatie tot het complex Martenastate, zowel in ruimtelijk als in historisch opzicht,
- vanwege de hoge mate van esthetische kwaliteit van het ontwerp van de kerk,
- wegens de redelijke mate van uitzonderlijkheid van de stijlkeuze voor een protestantse kerk,
- wegens de hoge mate van architectonische gaafheid van het exterieur en het interieur van de kerk,
- wegens de aanwezigheid van zowel historische als contemporaine waardevolle interieuronderdelen,
- wegens de hoge mate architectonische gaafheid van de samenstellende onderdelen van het complex,
- wegens de structurele gaafheid van de samenstellende onderdelen.

Monumentnummer*: 515445

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	10 april 2000
Kadaster deel/nr	82666/190

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>		
Koarnjum	Leeuwarden	Fryslân		
<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Jelsum	E			1456

Omschrijving**

Inleiding

De KERK is in 1873 in Eclectische bouwtrant gebouwd naar ontwerp en onder toezicht van de architect Foppe Brouwer uit Cornjum, door de aannemer G.P. Keuning uit Ternaard, die beiden vermeld staan op de gedenksteen in de westgevel. De inwijding vond plaats op 7 december 1873. De kerk staat op een vrij lage terp op een ruim kerkhof met een dichte boomzoom, nabij Martenastate. De nieuwbouw verving een vroeg-middeleeuwse kerk met gebruikmaking van de oude fundamenteën, maar met een vloerpeil dat ongeveer 0.8 meter hoger ligt. In vergelijking met andere in deze periode vervangen kerken is de traditionele hoofdvorm op decoratieve wijze uitgevoerd. Van de architect F. Brouwer zijn uit de jaren 1860-1880 vooral opdrachten voor boerderijbouw bekend, maar hij ontwierp ook de kerken van Oldeholtwolde (1875), Schingen (1877) en de kerktoren van Wier (1881). In de toren hangen twee luidklokken, beide van 1948, met de veelzeggende tekst "Mei it wrâldsbestel sa forrinne dat hja nou hingjen bliuwe kinne". De klokken zijn gegoten door Jacobus van Bergen te Midwolda ter vervanging van de oude luidklokken, die in de Tweede Wereldoorlog zijn verdwenen.

Omschrijving

Het grondplan van de zaalkerk is globaal rechthoekig met aan de oostzijde een vijfzijdige koorsluiting en aan de westzijde een half ingebouwd vierkant torenlichaam. De kerk is in de lengterichting symmetrisch ingedeeld. De kerkzaal is zes raamtraveeën diep; door de geringe uitbouw -met geveltoppen onder een klimmend rondboogfries- van de twee middelste raamtraveeën wordt de suggestie gewekt van transepten. In de geveltop een klein spitsboogvenster. Het kerschip wordt verticaal geleed door een borstwering met cordonlijst, een gemetselde lijst ter hoogte van en in de vorm van een afzaat van de spitsboogvensters en een gevellijst onder de dakvoet. De gevellijst is geleed door gemetselde gootklossen. De gevels zijn opgetrokken in bruine bakstenen en horizontaal geleed door lisenen, die ruim onder de gevellijst blijven met een eenvoudige pseudo-abacus. De lisenen aan weerszijden van de pseudo-transepten zijn opgetrokken tot boven de dakvoet en dienen als aanzetten van de geveltop. Deze lisenen hebben een volledige abacus waarop een eenvoudig pinakel; de geveltop wordt beëindigd door een aveinkel met een voetstuk. De gietijzeren spitsboogramen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

hebben een ruitvormige roedeverdeling en in de beëindiging driepassen met gekleurd en geëetst glas. Aan de oostzijde zijn drie blinde vensters. Alle worden aan de bovenzijde afgesloten met een gemetselde wenkbrauwboog. Het dak is belegd met zwart geglazuurde, gegolfde Friese pannen. De toren heeft drie geledingen die ongelijk van hoogte zijn en sterk verjongen. Op de overgangen van de geledingen zijn geprofileerde cordonlijsten van kunststeen aangebracht. In de onderste geleding aan de westzijde is de ingang met een spitsbogig bovenlicht. Daarboven is de gedenksteen aangebracht met het opschrift: In het jaar 1873 is op last van Floreenplichtigen der Hervormde gemeente alhier het bouwen dezer Kerk en Toren aanbesteed door de Kerkvoogden Jhr V.L. VEGELIN VAN CLAERBERGEN te Joure, R.S. SPAN en IJ.D. v.d. WERF te Cornjum aan G.P. KEUNING van Ternaard, volgens ontwerp en onder toezigt van F. BROUWER alhier. In de tweede geleding zijn de vier zijden als spaarvelden opgevat en afgesloten door een boogfries; aan de westzijde zijn twee lancetvensters boven elkaar en aan de overige drie zijden een ronde wijzerplaat. In de derde geleding zijn de vier zijden als spaarvelden opgevat en afgesloten met een boogfries; aan vier zijden gepaarde spitsbogen als galmgaten met houten schoepen. De toren wordt beëindigd door een achtzijdige, ingesnoerde spits, belegd met schubleien in Rijndekking, en een overstek rustend op houten consoles. De spits wordt bekroond door een torenkruis met appel en weerhaan. Het inpandige deel van het torenlichaam verschaft de toegang tot de ruime voorkerk, de klokkenzolder en de orgelgalerij. De voorkerk is één raamtravee diep en heeft een decoratief kraalschroten plafond. Een porte brisée geeft toegang tot de kerkruimte. De gestucadoorde wanden van de kerkruimte zijn geleed door lisenen met composietkapitelen waarin fruitschalen zijn verwerkt; het plafond heeft een eenvoudig, gestucadoord, korfbogig gewelf op een voorlijst en trekstangen. De grote ronde ventilatieroosters in het plafond hebben een spaakvormige geleding.

In het INTERIEUR zijn onder meer de volgende waardevolle onderdelen van belang: een achttiende-eeuwse eikenhouten preekstoel met achtzijdige kuip, baretknop op het rugschot en klankbord, met koperen doopbekkenhouder aan de trappaal, binnen een negentiende-eeuws doophek met gietijzeren balustrade. Een van de kerkeradbanken binnen het doophek is tevens een teltafel. In de koorsluiting hangt een compleet stel van drie zeventiende-eeuwse tekstborden met de geloofsbelijdenis ("Het Algemeyn Christen Geloove"; 1608, "vernieuwd" 1855), een Tiengebodenbord (1602, "vernieuwd" 1853) en een bord met het Onze Vader ("Het gebedt onses Heeren"; XVII, "vernieuwd" in 1853). Verder hangen er aan de muur twee psalmborden uit de negentiende eeuw. In de kerkzaal staan drie 19de-eeuwse herenbanken met voorbanken en een hemel op slanke gietijzeren zuilen. Onder de huidige houten vloer bevinden zich een gotisch kinderzerkje, zestiende-eeuwse, zeventiende-eeuwse (1612, David van Goorle) en achttiende-eeuwse zerken. Onder de vloer bevinden zich twee grafkelders. Aan de westzijde op de paneelwand met gemarmerde zuilen is in de balustrade van de galerij het orgelfront opgenomen; op de midden- en zijtorens zijn bekroningen gesneden van respectievelijk de symbolen van de deugden geloof, hoop en liefde: kruis, anker en hart én decoratieve kuiven. Het eenklaviersorgel is in 1882 vervaardigd. Boven het toetsenbord is in eglomisé-techniek het opschrift aangebracht: Jh. V.L. Vegelin van Claerbergen / R. Span / Y.D. v.d. Werff / kerkvoogden L. van Dam & Zonen Fecit / Leeuwarden 1882.

Waardering

De in Eclectische trant gebouwde hervormde kerk naar ontwerp van F. Brouwer uit 1873 is van algemeen cultuurhistorische en bouwhistorische waarde:

- als exemplarisch voorbeeld van de kerkvernieuwingen in het derde kwart van de negentiende eeuw in Friesland;
- vanwege de hoge mate van bijzonder belang van het object voor het oeuvre van de architect,

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- vanwege de hoge mate van esthetische kwaliteit van het ontwerp,
- wegens de bijzondere decoratieve oplossing van de zaalkerk met pseudo-transepten,
- wegens de redelijke mate van uitzonderlijkheid van de stijlkeuze voor een protestantse kerk,
- vanwege de bijzondere betekenis van het object in relatie tot het complex Martenastate, in zowel ruimtelijk als historisch opzicht,
- wegens de hoge mate van architectonische gaafheid van het exterieur en het interieur,
- wegens de aanwezigheid van zowel historische als contemporaine waardevolle interieuronderdelen,
- vanwege de structurele en visuele gaafheid in relatie tot de dorps- en landschappelijke omgeving.

Hoofdcategorie

Subcategorie

Functie

Religieuze gebouwen

Kerk en kerkonderdeel

Kerk

Monumentnummer*: 515446

Status rijksmonument
Inschrijving register* 10 april 2000
Kadaster deel/nr 82667/9

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Koarnjum Leeuwarden Fryslân

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Jelsum E 1457

Omschrijving**

Inleiding

Een HEK in Neo-classicistische trant vormt de toegang tot het kerkhof omgeven met een dichte windsingel. De kerk is, volgens de gedenksteen aan de westzijde, in 1873 gebouwd. Het hekwerk zal omstreeks dezelfde tijd zijn opgericht.

Omschrijving

Het hekwerk bestaat uit twee gietijzeren hekstijlen met aan de buitenzijde voluutachtige, smeedijzeren vaste zijstukken en aan de binnenzijde smeedijzeren draaibare hekken. Het smeedwerk is met sierlijke krullen uitgevoerd. Op de gecanneleerde gietijzeren hekstijlen staat een gietijzeren vaas in de vorm van een klassieke krater met een gietijzeren agave.

Waardering

Het ijzeren toegangshek tot de begraafplaats uit omstreeks 1873 is van algemene cultuurhistorische waarde:

- als essentieel onderdeel van het complex,
- als exemplarisch voorbeeld van Neo-classicistische uitvoering van hekwerken,
- vanwege de hoge mate van esthetische kwaliteit van uitvoering,
- vanwege de hoge mate van gaafheid.

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Voorwerpen op pleinen en dergelijke Efscheiding(D) Toegangshek

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 515447

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	10 april 2000
Kadaster deel/nr	82667/25

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Koarnjum	Leeuwarden	Fryslân

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Jelsum	E			1452

Omschrijving**

Inleiding

Aan het oostelijke kerkpad, buiten het kerkhof, staat een eenvoudig BAARHUISJE. Wegens de traditionele baksteenarchitectuur is het baarhuisje moeilijk te dateren. Op grond van kadastraal kaartmateriaal en archiefonderzoek kan alleen worden vastgesteld dat het tussen 1875 en 1925 moet zijn gebouwd.

Omschrijving

Het kleine baarhuis heeft een rechthoekige plattegrond en is opgetrokken in bruine bakstenen met gesneden voegwerk en op een gepleisterde plint. Het gebouwtje heeft een flauw hellend zadeldak, belegd met gesmoorde, gegolfde Friese pannen. Aan de westzijde zijn twee ventilatie-openingen met schoepenrooster. Aan de zuidzijde, in de korte gevel, een getoogde dubbele deur onder een streklaag met imitatie sluit- en aanzetstenen in gele bakstenen.

Waardering

Het baarhuisje nabij het kerkhof is van algemene cultuurhistorische waarde:

- als essentieel en functioneel onderdeel van het kerkcomplex,
- wegens de eenvoudige, architectonische gaafheid,
- wegens de structurele en visuele gaafheid in relatie tot het kerkgebouw.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Uitvaartcentra en begraafplaatsen	Begraafplaats en -onderdelen	Baarhuisje

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument